

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Кафедра біології, екології та методик їх навчання

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СТАЛИЙ РОЗВИТОК
ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

освітньо-професійна програма Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Робоча програма навчальної дисципліни «Сталий розвиток та раціональне природокористування» для студентів, які навчаються за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). Кременець, 2021. 14 с.

Розробник програми:

Цицюра Н. І., доцент кафедри біології, екології та методик їх навчання, кандидат біологічних наук, доцент

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри біології, екології та методик їх навчання

Протокол № 1 від „31” серпня 2021 року

Завідувач кафедри

Н. Цицюра

1. Вступ

Анотація. Питання сталого розвитку та раціонального природокористування є вкрай актуальними для України, яка нині переживає глибоку еколого-економічну кризу. Реалізація ідей збалансованого розвитку потребує стратегічного підходу, який би базувався на зміні всієї філософії мислення населення, що можна здійснити через освіту в інтересах сталого розвитку, яка дасть чітку уяву про те, що означає сталий розвиток й які цілі він переслідує. Тому вивчення проблем сталого розвитку та раціонального природокористування повинно бути складником освітньої програми підготовки магістрів, що, в свою чергу, підготує їх до професійної діяльності в старшій школі, де безпосередньо розглядаються ці питання.

Предметом освітнього компоненту є сучасні підходи до суспільного розвитку, спрямовані на вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем людства, покращення умов та якості життя людини, зменшення шкоди навколишньому природному середовищу та забезпечення умов життя прийдешнім поколінням.

Ключові слова: сталий розвиток, цілі сталого розвитку, раціональне природокористування, забруднення, екологічні проблеми.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Обов'язкова	
	Спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)		
Модулів – 2	Освітньо-професійна програма підготовки Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)	Курс	
Змістових модулів – 3		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 90 год.		Семестр	
		3-й	3-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 год. самостійної роботи студента – 5 год.	Рівень вищої освіти Другий (магістерський)	22 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		23 год.	8 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		45 год.	74 год.
Вид контролю			
		екзамен	екзамен

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):
для денної форми навчання – 50% / 50%;
для заочної форми – 17,8% / 82,2%.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою освітнього компоненту є підвищення рівня фундаментальних та прикладних знань і досвіду в оперуванні основними поняттями, принципами, підходами, інструментами у сфері сталого розвитку та раціонального природокористування для правильного сприйняття руху технічного прогресу і забезпечення безпечних умов існування людства в майбутньому.

У результаті вивчення освітнього компоненту «Сталий розвиток та раціональне природокористування» здобувач вищої освіти повинен володіти такими компетентностями та досягти таких результатів навчання:

Інтегральна компетентність

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми в галузі освіти, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог

Загальні компетентності

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК2. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях

ЗК3. Здатність планувати та управляти часом

ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ЗК8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК9. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел

ЗК11. Здатність діяти на основі етичних правил та академічної доброчесності

ЗК13. Здійснення безпечної діяльності

ЗК14. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо

ЗК 15. Прагнення до збереження навколишнього середовища

Фахові компетентності

ФК2. Здатність розкривати загальну структуру біологічної науки, аналізувати і встановлювати причинно-наслідкові та ієрархічні зв'язки в структурі й функціонуванні живих систем різного рівня організації

ФК3. Здатність розуміти та вміти застосовувати сучасні методи педагогічних і біологічних досліджень та інтерпретувати їх результати

ФК4. Здатність використовувати у професійній діяльності біологічну термінологію, оперувати систематичними категоріями

ФК7. Здатність реалізовувати стратегію сталого розвитку та раціонального природокористування з метою збереження біорізноманіття та екологізації освітнього простору

Програмні результати навчання

РН7. Демонструвати знання принципів раціонального природокористування із врахуванням цілей сталого розвитку задля збереження біорізноманіття, збільшення продуктивності та стійкості природних екосистем

РН9. Уміти визначати рівень особистісного і професійного розвитку, моделювати траєкторію особистісного самовдосконалення, виявляти здатність до самоорганізації професійної діяльності, застосовувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних практичних задач

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Сталий розвиток: цілі та завдання

Тема 1. Концепція сталого розвитку та її значення.

Поняття сталого розвитку та провідна ідея (поняття потреб та обмежень, економічне зростання, захист довкілля і соціальна справедливість). Цілі сталого розвитку в Україні (подолання бідності; подолання голоду; міцне здоров'я; якісна освіта; гендерна рівність; чиста вода та належні санітарні умови; доступна та чиста енергія; гідна праця та економічне зростання; промисловість, інновації та інфраструктура; скорочення нерівності; сталий розвиток міст і громад; відповідальне споживання та виробництво; пом'якшення наслідків зміни клімату; збереження морських ресурсів; захист та відновлення екосистем суші; мир, справедливість та сильні інститути; партнерство заради сталого розвитку). Принципи сталого розвитку. Складники сталого розвитку (Економічний та екологічний). Критерії сталого розвитку. *Пріоритетні завдання щодо досягнення цілей сталого розвитку.*

Тема 2. Природокористування в контексті сталого розвитку.

Основні етапи природокористування в Україні. Природокористування та його види (раціональне та нераціональне). Складники природно-ресурсного потенціалу. Види природних ресурсів. Принципи раціонального природокористування («нульовий рівень» споживання природних ресурсів; відповідність антропогенного навантаження природно-ресурсному потенціалові регіону; збереження цілісності природних систем у процесі їхнього господарського використання; збереження природно зумовленого кругообігу речовин у процесі антропогенної діяльності; погодження виробничого і природного ритмів; пріоритетність екологічної оптимальності на довгострокову перспективу). *Закони природокористування М. Реймерса.*

Тема 3. Національний шлях до еколого-збалансованого розвитку.

Головні підсумки ХХ століття. Програма переходу України до збалансованого розвитку в економічній, соціальній та екологічній сферах.. Міжнародне екологічне право та співробітництво України в екологічній сфері. Екологічний рух в Україні. Роль громадських організацій в збереженні природи. *Екологізація суспільної свідомості, екологічної освіти, виховання та культури.*

Змістовий модуль II. Сучасні екологічні проблеми України

Тема 4. Сучасні екологічні проблеми України.

Середовищезнавство – наука про стан довкілля і місце людини в ньому. Сутність екологічних проблем. Глобальні екологічні проблеми (зміни глобального клімату; стихійні лиха та екстремальні погодні умови; забруднення довкілля; деградація земель; скорочення об'єму чистої води; зменшення рибних запасів, лісових ресурсів; скорочення біорізноманіття й збільшення темпів вимирання видів, що через втрати загрожує генетичному фонду). Екологічна ситуація та її типи (екологічна рівновага, екологічна криза, екологічна катастрофа). Сучасна екологічна ситуація в Україні. Причини розвитку екологічної кризи. Основні наслідки екологічної кризи. *Соціально-екологічні проблеми – результат відносин людини з природою.*

Тема 5. Види забруднення, їх наслідки для екосистем та людини.

Види забруднень довкілля (механічне, фізичне, хімічне, біологічне, радіоактивне). Джерела забруднення довкілля (промисловість, енергетика, транспорт, сільське господарство, військова діяльність, комунальні стоки, побутові відходи, геоаномальні зони). Поняття про якість довкілля. *Критерії забруднення довкілля.*

Тема 6. Антропогенний вплив на атмосферу. Наслідки забруднення атмосферного повітря та його охорона.

Загальна характеристика атмосфери. Парниковий ефект та його наслідки. Руйнування озонового шару атмосфери: причини, наслідки, шляхи запобігання. Смог. Кислотні дощі.

Ядерна ніч і ядерна зима. Методи боротьби із забрудненнями атмосфери. Нормування якості атмосферного повітря. *Моніторинг якості повітря в Україні та світі.*

Тема 7. Антропогенний вплив на гідросферу. Охорона водойм.

Загальна характеристика гідросфери, її функції. Споживання прісної води. Забруднення води (фізичне, хімічне, біологічне, теплове). Очищення стічних вод. Особливості морських екосистем. Охорона вод Світового океану. Контроль і управління якістю води. *Причини порушення якості природних вод, дефіцит водних ресурсів, принципи оцінки екологічного стану водойм.*

Тема 8. Антропогенний вплив на літосферу. Охорона ґрунтів.

Загальна характеристика літосфери, її функції. Охорона ґрунтів. Охорона земної поверхні. Рекультивация порушених земель (технічна, біологічна, сільськогосподарська, водогосподарська, лісгосподарська). Використання земних надр. Охорона земних надр. *Охорона ландшафтів України.*

Змістовий модуль III. Біорізноманіття та його збереження.

Тема 9. Антропогенний вплив на біорізноманіття. Проблеми акліматизації та реакліматизації видів.

Біорізноманітність та її збереження. Причини зменшення біорізноманіття. Наслідки антропогенного впливу на біорізноманіття. Проблеми акліматизації та реакліматизації видів. Заповідна справа в Україні. Біоконсервація та екологічна мережа. Раціональне використання фітоценозів та зооценозів. *Збереження біорізноманіття як необхідна умова стабільності біосфери.*

Тема 10. Червона книга та чорний список видів. Зелена книга України.

Червона книга: загальні засади, становлення і розвиток. Положення про Червону книгу України. Закон України “Про Червону книгу”. Структура відомостей про вид рослин, тварин, занесених у Червону книгу України. *Наукові критерії відбору видів для занесення їх до Червоної книги України.*

Тема 11. Зелена книга України.

Положення про Зелену книгу України. Історія Зеленої книги України. Основні принципи та положення ведення Зеленої книги України. *Лісові, чагарникові, степові, ксеротичні, лучні, болотні, галофітні, водні угруповання, які підлягають охороні та занесені до Зеленої книги України.*

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	лаб	с.р.		л	п	лаб	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
Змістовий модуль I. Сталий розвиток: цілі та завдання										
Тема 1. Концепція сталого розвитку та її значення.	8	2	2		4	9	1	1		7
Тема 2. Природокористування в контексті сталого розвитку.	8	2	2		4	9	1	1		7
Тема 3. Національний шлях до еколого-	8	2	2		4	7	-	-		7

збалансованого розвитку.										
Разом за змістовим модулем I	24	6	6		12	25	2	2		21
Змістовий модуль II. Сучасні екологічні проблеми України										
Тема 4. Сучасні екологічні проблеми України.	8	2	2		4	9	1	1		7
Тема 5. Види забруднення, їхні наслідки для екосистем та людини.	8	2	2		4	7	-	-		7
Тема 6. Антропогенний вплив на атмосферу. Наслідки забруднення атмосферного повітря та його охорона.	8	2	2		4	9	1	1		7
Тема 7. Антропогенний вплив на гідросферу. Охорона водойм.	8	2	2		4	9	1	1		7
Тема 8. Антропогенний вплив на літосферу. Охорона ґрунтів.	8	2	2		4	9	1	1		7
Разом за змістовим модулем II	40	10	10		20	43	4	4		35
Змістовий модуль III. Біорізноманіття та його збереження.										
Тема 9. Антропогенний вплив на біорізноманіття. Проблеми акліматизації та реакліматизації видів.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 10. Червона книга та чорний список видів.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 11. Зелена книга України.	10	2	3		5	6	-	-		6
Разом за змістовим модулем III	26	6	7		13	22	2	2		18
Усього годин	90	22	23		45	90	8	8		74

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сталий розвиток природи і суспільства	2
2	Економіка невідновлюваних ресурсів та біоекономіка	2
3	Засади екологічної політики України	2
4	Глобальні екологічні проблеми: причини, наслідки, запобігання	2
5	Наслідки забруднення для екосистем та людини	2
6	Наслідки забруднення атмосфери. Заходи охорони атмосферного повітря	2
7	Наслідки забруднення гідросфери. Заходи охорони водойм	2
8	Наслідки забруднення літосфери. Заходи охорони ґрунтів	2
9	Причини деградації біорізноманіття, його збереження	2
10	Оцінка екологічного стану свого регіону	2
11	Червона та Зелена книги України	2
12	Альтернативні стратегії розвитку людства	1
	Разом	23

7. Самостійна робота

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання (45 год.):

1. Підготовка до аудиторних занять: 0,5 год. на 1 год. аудиторних занять (0,5 x 45 год. = 22 год.).
2. Підготовка до екзамену: 4 год. на 1 єврокредит (4x3 = 12 год.).
3. Опрацювання окремих питань програми, які не викладаються на лекціях: 11 год.

Розподіл годин самостійної роботи для студентів заочної форми навчання (74 год.):

1. Підготовка до аудиторних занять: 3 год. на 1 год. аудиторних занять (3x16 год. = 48 год.).
2. Підготовка до екзамену: 4 год. на 1 єврокредит (4x3 = 12 год.).
3. Опрацювання окремих питань програми, які не викладаються на лекціях: 14 год.

№ з/п	Назва змістового модуля та теми	Кількість годин
	Змістовий модуль I. Сталий розвиток: цілі та завдання	
	Тема 1. Концепція сталого розвитку та її значення.	1 / 1*
1.	Пріоритетні завдання щодо досягнення цілей сталого розвитку.	
	Тема 2. Природокористування в контексті сталого розвитку.	1 / 1*
2.	Закони природокористування М. Реймерса.	
	Тема 3. Національний шлях до еколого-збалансованого розвитку.	1 / 1*
3	Екологізація суспільної свідомості, екологічної освіти, виховання та культури.	
	Змістовий модуль II. Сучасні екологічні проблеми України	
	Тема 4. Сучасні екологічні проблеми України.	1 / 1*
4.	Соціально-екологічні проблеми – результат відносин людини з природою.	
	Тема 5. Види забруднення, їх наслідки для екосистем та людини.	1 / 1*
5.	Критерії забруднення довкілля.	
	Тема 6. Антропогенний вплив на атмосферу. Наслідки забруднення атмосферного повітря та його охорона.	1 / 1,5*
6.	Моніторинг якості повітря в Україні та світі.	
	Тема 7. Антропогенний вплив на гідросферу. Охорона водойм.	1 / 1,5*
7.	Причини порушення якості природних вод, дефіцит водних ресурсів, принципи оцінки екологічного стану водойм.	
	Тема 8. Антропогенний вплив на літосферу. Охорона ґрунтів.	1 / 1,5*

8.	Охорона ландшафтів України.	
	Змістовий модуль III. Біорізноманіття та його збереження.	
	Тема 9. Антропогенний вплив на біорізноманіття. Проблеми акліматизації та реакліматизації видів.	1 / 1,5*
9.	Збереження біорізноманіття як необхідна умова стабільності біосфери.	
	Тема 10. Червона книга та чорний список видів.	1 / 1,5*
10.	Наукові критерії відбору видів для занесення їх до Червоної книги України.	
	Тема 11. Зелена книга України.	
11.	Лісові, чагарникові, степові, ксеротичні, лучні, болотні, галофітні, водні угруповання, які підлягають охороні та занесені до Зеленої книги України.	1 / 1,5*
	Разом	11 / 14*

Примітка. 1* – заочна форма.

8. Методи навчання

Лекція, розповідь з елементами бесіди, інструктаж, самонавчання, практична робота, проєкт, лекція-візуалізація, раунд, екскурсія.

9. Методи контролю

Усне та письмове опитування, презентація робіт, оцінювання практичних робіт, індивідуального завдання, екзамен.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Модуль 1												Модуль 2	Сума
Практичні роботи 60 балів												Тестовий контроль	
T1 5	T2 5	T3 5	T4 5	T5 5	T6 5	T7 5	T8 5	T9 5	T10 5	T11 5	T12 5	40 балів	100 балів

* T 1, T 2 ... T 10 – теми практичних занять.

Шкала оцінювання знань та вмінь здобувачів вищої освіти під час підсумкового контролю, яка передбачає співвідношення питомої ваги результатів поточного й проміжного контролю та результатів здачі екзамену

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою академії	Підсумкова оцінка	
			Результати поточного та проміжного контролю – коефіцієнт 0,5	Результати екзамену – коефіцієнт 0,5
A	Відмінно	90 – 100	90 – 100	90 – 100
B	Добре	82 – 89	82 – 89	82 – 89
C		75 – 81	75 – 81	75 – 81
D		67 – 74	67 – 74	67 – 74
E	Задовільно	60 – 66	60 – 66	60 – 66
FX	Незадовільно	35 – 59	35 – 59	35 – 59
F		0 – 34	0 – 34	0 – 34

Підсумкова оцінка розраховується з урахуванням балів, отриманих під час поточного контролю та балів, отриманих під час екзамену за накопичувальною системою.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів під час самостійної роботи та на практично-семінарських заняттях

1-2 бали – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь недостатньо осмислена; самостійно відтворює частину навчального матеріалу; вміє застосовувати знання для виконання завдання за зразком; користується додатковими джерелами.

3 бали – знання студента є достатньо ґрунтовними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, вміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент виявляє вміння рецензувати відповіді інших та опрацьовувати матеріал самостійно.

4 бали – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

5 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

Критерії оцінювання результатів складання екзамену

За шкалою ЄКТС	За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	Критерії оцінювання знань, умінь і навичок
А	Відмінно	90-100	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє глибокі, міцні та системні знання навчально-програмового матеріалу; – володіє теоретичними основами дослідження проблем; – демонструє вміння критично оцінювати окремі нові факти, явища ідеї; – виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способів розв'язання практичних завдань.

	Добре	82-89	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє повні, ґрунтовні знання навчально-програмового матеріалу; – демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати і систематизувати інформацію, робити певні висновки; – вільно застосовує матеріал у власній аргументації; – при виконанні практичних завдань допускає несуттєві помилки; – відповідь повна, логічна, обґрунтована, але містить несуттєві неточності.
С		75-81	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє ґрунтовні знання навчально-програмового матеріалу, але вони носять, в основному, репродуктивний характер; – демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати і систематизувати інформацію, робити певні висновки на основі отриманих знань; – при виконанні практичних завдань допускає окремі помилки; – відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.
D	Задовільно	67-74	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте спостерігається їх недостатня глибина та осмисленість; – виявляє вміння частково аналізувати навчальний матеріал, порівнювати і робити певні, але неконкретні неточні, висновки.
E		60-66	<ul style="list-style-type: none"> – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте допускає неточності у розумінні основних положень навчального матеріалу; – допускає порушення логічності та послідовності викладу матеріалу; – не вміє пов'язати теоретичні положення з практикою.
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	35-59	<ul style="list-style-type: none"> – студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; – має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє елементарні знання фактичного матеріалу; – відсутні уміння і навички в роботі з джерелами інформації; – не вміє логічно мислити і викласти свою думку.
F	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	0-34	<ul style="list-style-type: none"> – не відтворює значну частину навчального матеріалу; – не вміє викладати матеріал; – не має уявлення про об'єкт навчання; – не володіє вмінням розв'язувати практичні завдання.

11. Методичне забезпечення

1. Електронні конспекти лекцій.
2. Методичні вказівки до практичних занять.
3. Презентації в Microsoft Office PowerPoint для супроводу викладання лекційного матеріалу.
4. Методичні матеріали на платформі Moodle.

12. Рекомендована література

Базова

1. Андрієнко Т. Л. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 60 с.
2. Боголюбов В. М., Клименко М. О., Мельник Л. Г. та інші. Стратегія сталого розвитку : Підручник. Херсон : Олді-плюс, 2019. 446 с.
3. Грищенко Ю. М. Основи заповідної справи: навч. посібник. Рівне : РДТУ, 2000. 239 с.
4. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: навч. посібник. Київ : Знання, КОО, 2000. 203 с.
5. Зелена книга України: якою їй бути? / за заг. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. Київ : Академперіодика, 2002. 35 с.
6. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / За ред. В. Підліснюк. К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. 88 с.
7. Сухарев С. М., Чундак С. Ю., Сухарева О. Ю. Основи екології та охорони довкілля : навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 393 с.
8. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
9. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 600 с.
10. Черняк В. М., Синиця Г. Б. Рідкісні та зникаючі рослини Тернопільщини з Червоної книги України : монографія. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2008. 221 с.

Допоміжна

1. Дерій С. І., Ілюха В. О. Основи екології. Київ : Фотосоціоцентр, 2000. 200 с.
2. Запольський А. К., Салюк А. І. Основи екології: підручник. Київ : Вища школа, 2001. 358 с.
3. Корсак К. В., Плахотнік О. В. Основи екології. Київ : МАУП, 2002. 296 с.
4. Кременецький ботанічний сад : каталог рослин. Київ : Фітосоціоцентр, 2007. 158 с.
5. Одум Ю. Экология (в 2-х томах). Москва : Мир, 1986. 367 с.
6. Реймерс Н.Ф. Экология. Москва : Россия молодая, 1994. 367 с.
7. Розбудова екомережі України / за наук. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. Київ : Програма розвитку ООН (UNDP), 1999. 127 с.
8. Сытник К. М., Брайон А. В., Гордецкий А. В. Экология. Охрана природы. Київ : Наукова думка, 1987. 523 с.
9. Царик Л. П., Потоків М. В. Проблеми екології рідного краю. Тернопіль, 1993. 155 с.
10. Чопик В. І. Рідкісні рослини України. Київ : Наукова думка, 1970. 187 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття : веб-сайт. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

2. Екологічні проблеми в сучасному світі : веб-сайт. URL : http://library.snu.edu.ua/s_8_maya_2015/ekolog-problemi.pdf
3. Загальнодержавна програма збереження біорізноманіття України на 2007-2025 роки : веб-сайт. URL : <http://www.sea.gov.ua/GIS/BSR/UA/documents>.
4. Закон України “Про екологічну мережу” : веб-сайт. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>.
5. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” : веб-сайт. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
6. Закон України “Про природно-заповідний фонд України” : веб-сайт. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
7. Закон України “Про Червону книгу України” : веб-сайт. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>.
8. Концепція збереження біологічного різноманіття України : веб-сайт. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.
9. Міністерство екології та природних ресурсів України : веб-сайт. URL : <http://www.menr.gov.ua>.
10. Природокористування : веб-сайт. URL : <https://geografiamozil2.jimdofree.com>
11. Природокористування і сталий розвиток: економіка, екологія, управління : веб-сайт. URL : <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/22/1/005ir.pdf>
12. Рейтинг сталого розвитку – 2021: плани на майбутнє : веб-сайт. URL : <https://techiia.com/ua/news/rejting-stalogo-rozvitku-2021-plani-na-majbutnye>
13. Розбудова екомережі України : веб-сайт. URL : <http://www.ecoinst.org.ua/kmv-2009/od2.htm>.
14. Цілі сталого розвитку в Україні : веб-сайт. URL : <http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-governments>